

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΤΖΙΤΖΙΚΑΚΗΣ
ΚΙΚΗ ΚΟΝΤΟΜΗΝΑ
ΜΠΕΤΥ ΡΑΜΦΟΥ
ΕΛΕΝΗ ΤΣΑΜΙΛΗ

Οὕτω δὴ πᾶς ἐπιστήμων τὴν ὑπερβολὴν μὲν καὶ τὴν ἔλλειψιν φεύγει, τὸ δὲ μέσον ζητεῖ καὶ τοῦθ' αἰρεῖται, μέσον δὲ οὐ τὸ τοῦ πράγματος ἀλλὰ τὸ πρὸς ἡμᾶς.

ΑΡΧΑΙΑ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΗΘΙΚΑ ΝΙΚΟΜΑΧΕΙΑ (ΕΝΟΤΗΤΕΣ 7η και 8η)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. «**Ἐν παντὶ δὴ συνεχεῖ καὶ διαρετῶ**» (7η Ενότητα): Με ποιους τρόπους μπορεί να προσδιοριστεί, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, το «μέσον» ενός μεγέθους, πώς αυτό ορίζεται σε κάθε περίπτωση και ποια κριτήρια χρησιμοποιούνται για τον ορισμό του;
2. Ποια είναι η σχέση, κατά τον Αριστοτέλη, της ηθικής αρετής με την τέχνη/επιστήμη και τη φύση; Πώς αιτιολογείται από τον ίδιο η αξιολογική υπεροχή της φύσης και της ηθικής αρετής έναντι της τέχνης;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1. Ο Αριστοτέλης συνεχίζει στην 7η Ενότητα την προσπάθεια ορισμού της ηθικής αρετής. Έχοντας ήδη προσδιορίσει το «προσεχές γένος» της («ἕξις»), ασχολείται με την «ειδοποιό διαφορά» της, τη «μεσότητα». Αρχικά, ο φιλόσοφος αναφέρει ότι κάθε ευθύγραμμο τμήμα ή μέγεθος που είναι συνεχές και γι' αυτό άπειρα διαιρέσιμο μπορεί να τμηθεί, μεταξύ άλλων, χάρη στη διαιρετότητά του, με δύο τρόπους: α. σε δύο άνισα μέρη, από τα οποία το ένα θα είναι μικρότερο και το άλλο μεγαλύτερο και β. σε δύο ίσα μέρη. Από τη διαίρεση του μεγέθους με τον δεύτερο τρόπο προκύπτει το «μέσον» του. Στη συνέχεια, επισημαίνει ότι η διαδικασία αυτή μπορεί να γίνει:

α. είτε σε σχέση με το ίδιο το μέγεθος («κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα»), δηλαδή με κριτήρια **αντικειμενικά**, που καθορίζονται από τη μαθηματική επιστήμη, η οποία οδηγεί σε πορίσματα κατ' ανάγκη αποδεκτά, που δεν επιδέχονται αμφισβήτηση,

β. είτε σε σχέση με τον άνθρωπο («πρὸς ἡμᾶς»), δηλαδή με κριτήρια **υποκειμενικά**, που καθορίζονται από τις εκάστοτε συνθήκες ή περιστάσεις αλλά και από τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες του κάθε ατόμου.

Στην πρώτη περίπτωση, το «μέσον», η μεσότητα ενός ευθύγραμμου τμήματος ή μεγέθους είναι το σημείο εκείνο που ισαπέχει από τα δύο άκρα του και είναι παντού και πάντοτε το ίδιο για το συγκεκριμένο μέγεθος. Στη δεύτερη περίπτωση, το «μέσον» του είναι το τμήμα ή η ποσότητα εκείνη η οποία δεν είναι ούτε πολλή ούτε λίγη -άρα, κανονική- σε σχέση με το άτομο που χρησιμοποιείται ως κριτήριο για τον υπολογισμό της. Με αυτό τον τρόπο οριζόμενη η μέση ποσότητα ενός μεγέθους δεν είναι παντού και πάντοτε η ίδια, αλλά διαφοροποιείται από άνθρωπο σε άνθρωπο, αφού αντίστοιχη διαφοροποίηση παρατηρείται στις ανάγκες, στις απαιτήσεις αλλά και στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του καθενός από αυτούς. Για κάθε άνθρωπο, όμως, η μέση ποσότητα σε μια δεδομένη χρονική στιγμή ή περίσταση είναι μία και συγκεκριμένη.

2. Μία από τις βασικές θέσεις της αριστοτελικής φιλοσοφίας είναι ότι η «φύσις» υπερέχει αξιολογικά από κάθε ανθρωπινή «τέχνη» ή «ἐπιστήμη». Ο Αριστοτέλης στηρίζει τη θέση του αυτή στο γεγονός ότι τα δημιουργήματα της «φύσεως» φέρουν μέσα τους την «ἀρχὴν κινήσεως» τους, δηλαδή μεταβάλλονται και εξελίσσονται από μόνα τους μέχρι να οδηγηθούν στην τελειώσή τους ή, αλλιώς, μέχρι να προσλάβουν την τελική και ολοκληρωμένη μορφή τους. Αντίθετα, τα έργα κάθε «τέχνης» ή «ἐπιστήμης» παραμένουν στατικά και αμετάβλητα, ενώ την τελική μορφή που θα πάρουν τη δίνει ο εκάστοτε «τεχνίτης». Επιπροσθέτως, ό,τι δημιουργεί ο άνθρωπος αποτελεί απομίμηση της φυσικής δημιουργίας και, κατά συνέπεια, είναι ατελέστερο από το πρότυπό του. Ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι και η «ἀρετή» είναι ανώτερη από την «τέχνη», αφού διαπλάθει, διαμορφώνει τον χαρακτήρα του ανθρώπου, που αποτελεί το ανώτερο ποιητικό δημιούργημα της «φύσεως». Ο Ασπασίος μάλιστα, ο σημαντικότερος αρχαίος σχολιαστής του αριστοτελικού έργου, υποστηρίζει ότι η «ἀρετή» τίθεται από τον φιλόσοφο σε ανώτερη αξιολογική κλίμακα και από την ίδια τη «φύσιν» («καὶ γὰρ ἡ φύσις ἀμείνων τῆς τέχνης ... ἡ δὲ ἀρετὴ ἔτι ἀμείνων, ἔστι γὰρ ἡ ἀρετὴ τελειότης φύσεως καὶ κατωρθωμένη φύσις», δηλαδή ότι η αρετή είναι μια φυσική ιδιότητα που οδηγήθηκε με επιτυχία στον τελικό σκοπό της). Πάντως, τόσο η «τέχνη» - «ἐπιστήμη» όσο και η «ἀρετή» και η «φύσις» έχουν, κατά τον Αριστοτέλη, ένα κοινό χαρακτηριστικό, το οποίο είναι η μορφοπλαστική ή μορφοποιητική τους δύναμη, δηλαδή η δυνατότητά τους να δημιουργούν μορφές.

www.poukamisas.gr

κάνουμε πράξη την τέχνη της διδασκαλίας

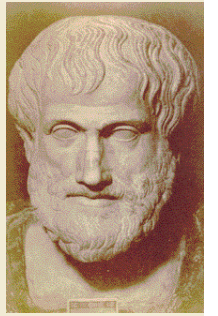

Η διδασκαλία είναι τέχνη, μια τέχνη υψηλή. Η σωστή εφαρμογή της απαιτεί τη δημιουργία των κατάλληλων γι' αυτόν το σκοπό συνθηκών. Έτσι, η διδασκαλία στα Φροντιστήρια Πουκαμισάς πραγματοποιείται γύρω από ένα οβάλ τραπέζι, ώστε όλοι, καθηγητής και μαθητές, να αισθάνονται και να λειτουργούν ως μία ομάδα με κοινό στόχο και όραμα, οπότε και το διδακτικό αντικείμενο είναι εύληπτο και η ατμόσφαιρα διατηρείται "ζωντανή".

 φροντιστήρια
ΠΟΥΚΑΜΙΣΑΣ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ
(384-322 Π.Χ)

Από τις μεγαλύτερες διάνοιες του αρχαίου ελληνικού κόσμου. Η σκέψη του και τα έργα του απλώθηκαν σε όλους σχεδόν τους κλάδους της γνώσης αλλά έπειτα από 20 χρόνια μαθητείας στην Πλατωνική Ακαδημία διέπρεψε στον τομέα της φιλοσοφίας. Αντικρούοντας μάλιστα τη θεωρία του δασκάλου του σε πολλά και θεμελιώδη σημεία κατάφερε να περιβάλει τη δική του κοσμολογία με επιστημοσύνη, έτσι ώστε σήμερα να θεωρείται ο πρώτος επιστήμων φιλόσοφος.

Τα κυριότερα έργα που πραγματεύτηκε στον ηθικό και κοινωνικοπολιτικό τομέα είναι τα «Ηθικά Νικομάχεια», τα «Πολιτικά» και «η Αθηναίων Πολιτεία». Η διαφωνία του με τον Πλάτωνα εστιάστηκε στο οντολογικό πρόβλημα. Ο Αριστοτέλης ορίζει τέσσερα αίτια για την ερμηνεία του όντος. Το «αίτιον ως είδος», το «αίτιον ως ύλη», το «κινούν αίτιον», το «αίτιον ως τέλος». Στη θεωρία της γνώσης και των μορφών της ο Αριστοτέλης διακρίνει γνώση «διαλεκτική» και γνώση «αποδεικτική».

Στην ηθική ο Σταγειρίτης φιλόσοφος, τοποθετεί ψηλότερα από κάθε άλλη τη θεωρητική ενέργεια του νου, ενώ στην πολιτική διακρίνει καλές και κακές μορφές διακυβέρνησης. Θεωρεί καλές μορφές τη βασιλεία, την αριστοκρατία και την εξουσία της μεσαίας τάξης όταν ασκούνται με δημοκρατικές διαδικασίες, ενώ θεωρεί κακές μορφές την τυραννία, την ολιγαρχία και την ασύδοτη δημοκρατία.

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Λυκούργου, Κατὰ Λεωκράτους, 84-85

Ἐπὶ Κόδρου γὰρ βασιλεύοντος Πελοποννησίοις γενομένης ἀφορίας κατὰ τὴν χώραν αὐτῶν ἔδοξε στρατεύειν ἐπὶ τὴν πόλιν ἡμῶν, καὶ ἡμῶν τοὺς προγόνους ἐξαναστήσαντας κατανείμασθαι τὴν χώραν. Καὶ πρῶτον μὲν εἰς Δελφοὺς ἀποστείλαντες τὸν θεὸν ἐπηρώτων εἰ λήψονται τὰς Ἀθήνας ἀνελόντος δὲ τοῦ θεοῦ αὐτοῖς ὅτι τὴν πόλιν αἰρήσουσιν ἂν μὴ τὸν βασιλέα τὸν Ἀθηναίων Κόδρον ἀποκτείνωσιν, ἐστράτευον ἐπὶ τὰς Ἀθήνας. Κλεόμαντις δὲ τῶν Δελφῶν τις πυθόμενος τὸ χρηστήριον δι' ἀπορρήτων ἐξήγγειλε τοῖς Ἀθηναίοις οὕτως οἱ πρόγονοι ἡμῶν, ὡς ἔοικε, καὶ τοὺς ἐξωθεν ἀνθρώπους εὖνους ἔχοντες διετέλουν. Ἐμβαλόντων δὲ τῶν Πελοποννησίων εἰς τὴν Ἀττικὴν, τί ποιοῦσιν οἱ πρόγονοι ἡμῶν, ὧ ἄνδρες δικασταί; Οὐ καταλιπόντες τὴν χώραν ὡσπερ Λεωκράτης ᾤχοντο οὐδ' ἔκδοτον τὴν θρεψαμένην καὶ τὰ ἱερὰ τοῖς πολεμίοις παρέδωσαν, ἀλλ' ὀλίγοι ὄντες κατακλησθέντες ἐπολιορκοῦντο καὶ διεκαρτέρουν εἰς τὴν πατρίδα.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Να αποδώσετε το απόσπασμα στη νέα ελληνική.
2. **βασιλεύοντος, γενομένης, ἐξαναστήσαντας, ἀποστείλαντες, κατακλησθέντες:** Να γράψετε τη δοκίμη ενικού των μετοχών στο αρσενικό γένος, στο χρόνο και στη φωνή που βρίσκονται οι ρηματικοί τύποι.
3. **ἐπηρώτων, λήψονται, αἰρήσουσιν, ποιοῦσιν, παρέδωσαν:** Να γράψετε το β' ενικό πρόσωπο της προστακτικής ενεστώτα, στη φωνή που βρίσκονται οι ρηματικοί τύποι.
4. **ἐπὶ τὴν πόλιν, αὐτοῖς, τῶν Πελοποννησίων, δικασταί, ὄντες:** Να αναγνωρίσετε συντακτικά τους παραπάνω όρους.
5. **«ἀνελόντος δὲ τοῦ θεοῦ αὐτοῖς ὅτι τὴν πόλιν αἰρήσουσιν ἂν μὴ τὸν βασιλέα τὸν Ἀθηναίων Κόδρον ἀποκτείνωσιν»:** Να αναγνωρίσετε το είδος του πλαγιωμένου υποθετικού λόγου και να τον τρέψετε σε ανεξάρτητο.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1. Όταν δηλαδή ήταν βασιλιάς ο Κόδρος, οι Πελοποννήσιοι αποφάσισαν, επειδή η χώρα τους αντιμετώπιζε πρόβλημα επάρκειας αγαθών, να εκστρατεύσουν εναντίον της πόλης μας και, αφού εκδιώξουν τους προγόνους μας, να τη μοιραστούν μεταξύ τους. Και αρχικά, έστειλαν απεσταλμένους στους Δελφούς και ρωτούσαν το θεό εάν θα καταλάβουν την Αθήνα αφού λοιπόν τους έδωσε ο θεός χρησμό ότι θα την κατακτήσουν εάν δεν σκοτώσουν τον βασιλιά των Αθηναίων, τον Κόδρο, εκστράτευσαν εναντίον της Αθήνας. Κάποιοι Κλεόμαντης από τους Δελφούς, όταν πληροφορήθηκε τον χρησμό, τον ανακοίνωσε μυστικά στους Αθηναίους σε τέτοιο βαθμό, όπως φαίνεται, ήταν αγαπητοί οι πρόγονοί μας στους ανθρώπους που ζούσαν έξω από τη χώρα μας. Αφού λοιπόν οι Πελοποννήσιοι εισέβαλαν στην Αττική, τι κάνουν οι πρόγονοί μας, κύριοι δικαστές; Δεν εγκατέλειψαν τη χώρα τους και έφυγαν, όπως ο Λεωκράτης, ούτε παρέδωσαν στους εχθρούς τη γη που τους ανέθρεψε και τα ἱερὰ της, αλλά, παρόλο που ήταν λίγοι, αφού κλείστηκαν μέσα στην πόλη τους, πολιορκούνταν και άντεχαν μέχρι τέλους.
2. **βασιλεύοντος:** βασιλεύοντι
γενομένης: γενομένω
ἐξαναστήσαντας: ἐξαναστήσαντι
ἀποστείλαντες: ἀποστείλαντι
κατακλησθέντες: κατακλησθέντι
3. **ἐπηρώτων:** ἐπερώτα
λήψονται: λάμβανε
αἰρήσουσιν: αἶρει
ποιοῦσιν: ποίει
παρέδωσαν: παραδίδου
4. **ἐπὶ τὴν πόλιν:** εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός που δηλώνει εχθρική κατεύθυνση και προσδιορίζει το απαρέμφατο «στρατεύειν»
αὐτοῖς: ἔμμεσο αντικείμενο στη μετοχή «ἀνελόντος»
τῶν Πελοποννησίων: υποκείμενο στη μετοχή «ἐμβαλόντων» (γενική απόλυτη)
δικασταί: επιθετικός προσδιορισμός στο «ἄνδρες» (ομοιόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός)
ὄντες: επιρρηματική εναντιωματική μετοχή, συνημμένη στο εννοούμενο υποκείμενο του ρ. ἐπολιορκοῦντο («οἱ πρόγονοι»), λειτουργεί συντακτικά ως επιρρηματικός προσδιορισμός της εναντίωσης.
5. **«ἀνελόντος δὲ τοῦ θεοῦ αὐτοῖς ὅτι τὴν πόλιν αἰρήσουσιν ἂν μὴ τὸν βασιλέα τὸν Ἀθηναίων Κόδρον ἀποκτείνωσιν»:** Η υπόθεση του πλαγιωμένου υποθετικού λόγου εντοπίζεται στη δ/α υποθετική πρόταση («ἂν μὴ ... ἀποκτείνωσιν») και η απόδοση στο ρήμα της δ/ας ειδικής («αἰρήσουσιν»), η οποία αντιστοιχεί στον ευθύ λόγο με κύρια πρόταση κρίσεως. Η μετατροπή του σε ευθύ λόγο γίνεται ως εξής: Ἄνείλεν ὁ θεὸς αὐτοῖς: «τὴν πόλιν αἰρήσετε, ὧ Πελοποννήσιοι, ἂν μὴ τὸν βασιλέα τὸν Ἀθηναίων Κόδρον ἀποκτείνετε.»

www.poukamisas.gr

συνδυάζουμε
τη δομή και την
οργάνωση
με την ποιότητα

Τα Φροντιστήρια Πουκαμισάς είναι μια από τις ελάχιστες επιχειρήσεις που διαθέτουν Σύστημα Ποιότητας EN ISO 9001:2000 όχι μόνο για την παροχή, αλλά κυρίως για τον σχεδιασμό εκπαιδευτικών υπηρεσιών, με την πιστοποίηση του διεθνούς φορέα Lloyd's Register Quality Assurance, που δίνεται μόνο σε επιχειρήσεις που διακρίνονται για τις υψηλότερες προδιαγραφές δομής και οργάνωσής τους. Η οργανωτική δομή και η ακριβής περιγραφή ρόλων και αρμοδιοτήτων εξασφαλίζουν την εύρυθμη λειτουργία και την αποτελεσματικότητα του δικτύου.

φροντιστήρια
ΠΟΥΚΑΜΙΣΑΣ